

การประมวลข่าวสงคราม: บทบาทของกรรมการพิจารณา ประมวลข่าวสงครามของไทย พ.ศ. 2482-2484

The Processing of War News: The Role of Thai Commissions for Processing War News, 1939-1941

กฤษฎา บูรณมานัส
Kritsada Buranamas

นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Graduate School's Student Department of History, Faculty of Arts, Chulalongkorn University

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง "บทบาทของกรรมการพิจารณาประมวลข่าวในขบวนการพิจารณาประมวลข่าวในเหตุการณ์ทางต้น
ตะวันออกไกล พ.ศ. 2482-2484" ที่ผู้เขียนนำเสนอเพื่อสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโท โดยมี รศ.ดร.วราภา วงศ์จรุวัฒน์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
ได้รับ 5 กุมภาพันธ์ 2564 แก้ไข 20 มีนาคม 2564 อนุมัติให้ตีพิมพ์ 17 พฤษภาคม 2564

บทคัดย่อ

การรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากแหล่งข่าวตามพื้นที่ต่างๆ ของโลก ถือเป็นสิ่งสำคัญในฐานะเครื่องมือในการประกอบการตัดสินใจของรัฐบาลในสถานการณ์ต่างๆ โดยเฉพาะสถานการณ์สงคราม เมื่อเกิดสงครามโลกครั้งที่สอง รัฐบาลไทยตัดสินใจดำเนินนโยบายเป็นกลาง พร้อมกับมีการจัดตั้งกรรมการชุดพิเศษเพื่อดำเนินการรวบรวมข้อมูลข่าวสารทั้งจากประเทศที่เข้าร่วมในสงครามและประเทศที่ประกาศตนเป็นกลางในภูมิภาคยุโรปและตะวันออกไกล บทความนี้จึงต้องการศึกษาบทบาทของกรรมการพิจารณาประมวลข่าวสงคราม ได้แก่ กรรมการพิจารณาประมวลข่าวในขบวนการพิจารณาประมวลข่าวในเหตุการณ์ทางด้านตะวันออกไกล และศึกษาเกี่ยวกับการรับรู้ต่อสถานการณ์สงครามผ่านเอกสารประมวลข่าวสงครามที่เป็นประโยชน์ต่อนโยบายเป็นกลางของไทยใน พ.ศ. 2482-2484 จากการศึกษาพบว่า บทบาทของกรรมการพิจารณาประมวลข่าวสงครามของไทย คือ การรวบรวมข้อมูลข่าวสารจากแหล่งข่าวต่างๆ ทั้งในและต่างประเทศ แล้วสรุปเนื้อหาเพื่อนำเสนอต่อรัฐบาลต่อไป เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการรักษาความเป็นกลางระหว่าง พ.ศ. 2482-2484 กล่าวได้ว่า การประมวลข่าวสงครามเป็นสิ่งที่ดำรงอยู่พร้อมกับนโยบายเป็นกลางของไทยในช่วงต้นของสงครามโลกครั้งที่ 2

คำสำคัญ: รัฐบาลไทย, การประมวลข่าวสงคราม, กรรมการพิจารณาประมวลข่าวสงคราม, สงครามโลกครั้งที่ 2, นโยบายเป็นกลาง

Abstract

Awareness of information from news sources in different parts of the world is important as a tool for government decisions in various situations, including war situations. After the beginning of the Second World War, the Thai government decided to implement a neutral policy and established a special committee to gather information on both belligerent states and neutral states that were involved in the war in Europe and the Far East. This article aims to study the role of the commission

for processing war news, including the commission for news processing in emergency time and the Far East intelligence commission and the perceptions of the war situation from War News processing Documents that supported Thailand's neutral policy in 1939-1941. This article found that the role of the commission for processing war news was to gather information from various news sources both in Thailand and abroad and to summarize the content for further presentation to the Thai government. The processing of war news was something that the Thai government conducted as a tool for safeguarding Thai interest while maintaining neutrality between 1939-1941. It can be said that the processing of war news supported Thailand's neutral policy at the beginning of the Second World War.

Keywords: Thai Government, Processing of War News, The commission for processing war news, Second World War, Neutral Policy

บทนำ

การประมวลข่าวเป็นหน้าที่สำคัญในการรักษาเสถียรภาพทางการเมืองของประเทศ เพราะการประมวลข่าวเป็นกระบวนการในการหาข้อมูลเพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจดำเนินนโยบายของรัฐบาล โดยอาศัยข้อมูลที่ได้รับและผ่านการวิเคราะห์ให้เข้าถึงและเข้าใจง่าย การประมวลข่าวจึงเป็นการรวบรวมข้อมูลข่าวสารจากแหล่งที่มาต่างๆ มาจัดรวมให้เป็นระเบียบ เป็นหมวดหมู่ เพื่อให้เกิดความเข้าใจต่อสิ่งที่รวบรวมได้ง่าย การประมวลข่าวทำให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ผ่านการวิเคราะห์ จัดเรียงเป็นหมวดหมู่ในรูปแบบที่ต้องการ การประมวลข่าวถือว่ามีบทบาทสำคัญในการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นไปทั้งในและต่างประเทศ โดยเฉพาะในช่วงสงครามที่ต้องมีกลุ่มหรือคณะที่คอยค้นหา รวบรวมข้อมูล แล้วนำมาประมวล วิเคราะห์ และเรียบเรียงเพื่อนำเสนอต่อผู้รับสารต่อไป การประมวลข่าวสงครามของไทยที่จะศึกษานี้เกิดขึ้นภายหลังเหตุการณ์ที่เยอรมนีส่งทหารบุกโปแลนด์ในเดือนกันยายน พ.ศ. 2482 ซึ่งต่อมารัฐบาลไทยได้ตัดสินใจดำเนินนโยบายเป็นกลางโดยไม่เข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งระหว่างเยอรมนีฝ่ายหนึ่งกับอังกฤษและฝรั่งเศสอีกฝ่ายหนึ่ง จากงานของกอบแก้ว สุวรรณทัต เพียร ที่ศึกษาเกี่ยวกับนโยบายต่างประเทศของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามสมัยแรก (พ.ศ. 2481-2487) ได้แบ่งช่วงเวลาของไทยที่วางตัวเป็นกลางในสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็น 2 ช่วง ได้แก่ ช่วงนโยบายเป็นกลางที่เคร่งครัด (พ.ศ. 2481-กลางปี พ.ศ. 2483 และพฤษภาคม - ธันวาคม พ.ศ. 2484) และช่วงนโยบายเป็นกลางที่โน้มเข้าหาญี่ปุ่น (ครึ่งหลัง พ.ศ. 2483 - กลางปี พ.ศ. 2484) โดยใช้นโยบายต่างประเทศของไทยในตอนนั้นและการเกิดกรณีพิพาทอินโดจีนเป็นหลักในการแบ่งช่วงเวลา¹ แต่อย่างไรก็ตามจากการศึกษาบริบทของไทยในช่วงที่วางตัวเป็นกลางในสงครามโลกครั้งที่ 2 ผ่านเอกสารประมวลข่าวสงครามของไทยอาจสามารถแบ่งช่วงเวลาได้เป็น 3 ช่วง ได้แก่ ช่วงดำเนินนโยบายเป็นกลางในช่วงเริ่มสงคราม (กันยายน พ.ศ. 2482 - มิถุนายน พ.ศ. 2483) ช่วงดำเนินนโยบายเป็นกลางในช่วงกรณีพิพาทอินโดจีน (มิถุนายน พ.ศ. 2483 - พฤษภาคม พ.ศ. 2484) และช่วงดำเนินนโยบายเป็นกลางในช่วงความตึงเครียดในภูมิภาคตะวันออกไกล (มิถุนายน - ธันวาคม พ.ศ. 2484) ที่มีผลจากสถานการณ์สงครามและความตึงเครียดที่เกิดขึ้นในต่างประเทศซึ่งส่งผลกระทบต่อนโยบายเป็นกลางของไทย

¹ กอบแก้ว สุวรรณทัต-เพียร. (2532). *นโยบายต่างประเทศของรัฐบาลพิบูลสงคราม พ.ศ. 2481-2487*. หน้า 25, 35.

การศึกษาเกี่ยวกับการประมวลข่าวสงครามของไทยในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่ปรากฏในเอกสารประมวลข่าวได้อ้างข้อมูลข่าวสารจากวิทยุกระจายเสียงซึ่งมีความสำคัญในการเป็นสื่อที่ใช้ระยะเวลาในการสื่อสารอย่างรวดเร็ว มีวิทยานิพนธ์สายนิเทศศาสตร์ที่กล่าวชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของวิทยุกระจายเสียงอย่างวิทยานิพนธ์ของจเลิศและวิทยานิพนธ์ของรสลินที่ต่างชี้ให้เห็นว่าชาติมหาอำนาจต่างมีการจัดตั้งระบบวิทยุกระจายเสียงทั้งภาษาของตนและภาษาต่างประเทศเพื่อเป็นการสื่อสารข่าวสารไปยังผู้รับสารทั้งในและต่างประเทศ¹ โดยเฉพาะในช่วงสงครามที่มีการนำเสนอข่าวสารในรูปแบบการโฆษณาชวนเชื่อ (Propaganda) ตามทฤษฎีหนึ่งที่ว่า ทฤษฎีเข็มฉีดยา (Hypodermic-Needle Theory) คือ ผู้ส่งสารมีอิทธิพลทางการสื่อสารเหนือผู้รับสาร ประหนึ่งการฉีดยาเข้าสู่เส้นเลือด โดยเป็นกระบวนการที่จำเป็นต้องมีการรับสารเข้าไปโดยปราศจากข้อโต้แย้ง เป็นวิธีการที่รัฐบาลส่งต่อให้กับประชาชนได้การปกครอง² การโฆษณาชวนเชื่อจึงกลายเป็นวิธีการสำคัญที่ใช้ในบริบทของสงคราม แต่ในการศึกษานี้จะนำเอาบริบทของการโฆษณาชวนเชื่อในฐานะที่รัฐเป็นผู้เลือกรับสาร ไม่ใช่รัฐในฐานะผู้ส่งสารแต่เพียงอย่างเดียว เนื่องจากการที่รัฐบาลไทยต้องการรับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสถานการณ์สงครามในต่างประเทศซึ่งมาจากแหล่งข่าวทั้งจากประเทศคู่สงครามและประเทศที่วางตัวเป็นกลาง แล้วให้หน่วยงานประมวลข่าวสงครามที่รัฐบาลไทยจัดตั้งขึ้นนำมาประมวลข่าวและใช้เป็นข้อมูลเพื่อประกอบการตัดสินใจดำเนินนโยบายเป็นกลางต่อไป การศึกษาจากเอกสารประมวลข่าวไทย จึงแบ่งออกเป็น 3 ช่วงเวลาตามเหตุการณ์และสถานการณ์สำคัญที่เกี่ยวกับไทย คือ ช่วงเริ่มสงครามในภูมิภาคยุโรป ช่วงกรณีพิพาทอินโดจีน และช่วงสถานการณ์ความตึงเครียดในภูมิภาคตะวันออกไกลก่อนสงครามมหาเอเซียบูรพา

การเกิดขึ้นของกรมการพิจารณาประมวลข่าวสงครามของไทย

จากการประชุมคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 2 กันยายน พ.ศ. 2482 ภายหลังจากเยอรมนีบุกโปแลนด์ 1 วัน ได้มีการพูดคุยกันเรื่องการดำเนินนโยบายเป็นกลาง นายพลตรี หลวงพิบูลสงคราม (แปลก ชิดตะลิ่งคะ) นายกรัฐมนตรีได้กล่าวถึงการรับข่าวสารเกี่ยวกับสงครามภายหลังตัดสินใจดำเนินนโยบายเป็นกลางว่า “...เมื่อถือนโยบายว่าจะเป็นกลางอยากจะทำข้อแตรกก็คือ การรับข่าว ยังแยกย้ายกันทำอยู่ ควรที่รัฐบาลควรมีเจ้าหน้าที่รวบรวมข่าวในโลกเวลานี้ และมอบให้ใครคนใดคนหนึ่งหรือจะมอบให้ตั้งกรรมการ (หมายถึง กรรมการพิจารณาประมวลข่าว)...” จากนั้นหลวงประดิษฐมนูธรรม (ปรีดี พนมยงค์) ได้กล่าวเสริมว่า ควรให้รวบรวมแล้วส่งกระทรวงการต่างประเทศและรับข่าวในทุกภาษา หลวงพิบูลฯ จึงมองว่า อำนาจของกรมการชุดดังกล่าวต้องสามารถติดต่อกับกระทรวง ทบวง กรมต่างๆ ได้ด้วย³ จากการสนทนาดังกล่าวจึงนำไปสู่มติคณะรัฐมนตรีในวันดังกล่าวที่ตกลงให้จัดตั้ง “กรมการพิจารณาประมวลข่าวในยามฉุกเฉิน” ขึ้น โดยเป็นการจัดตั้งขึ้นก่อนที่ไทยจะประกาศตนเป็นกลางอย่างเป็นทางการสู่สาธารณชน

¹ ดูเพิ่มเติมใน จเลิศ เจษฎาวัลย์. (2545). 60 ปีของบทบาทวิทยุบีบีซีภาคภาษาไทยในบริบทของสังคมไทย. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาการสื่อสารมวลชน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. และ รสลิน เรื่องวิวัฒนาการ. (2541). บทบาทการกระจายเสียงภาคภาษาไทยของสถานีวิทยุกระจายเสียงต่างประเทศ. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาการสื่อสารมวลชน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

² สุรพงษ์ โสธนะเสถียร. (2541). การสื่อสารกับการเมือง. หน้า 5-6.

³ สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี. ครั้งที่ 47/2482 เรื่อง สงคราม วันที่ 2 กันยายน พ.ศ. 2482. แผ่น 4.

ภายหลังจากมติของคณะรัฐมนตรีที่ให้จัดตั้งกรรมการพิจารณาประมวลข่าวในยามฉุกเฉินขึ้น ต่อมาในวันที่ 4 กันยายน พ.ศ. 2482 หม่อมเจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ ที่ปรึกษานายกรัฐมนตรีและ กระทรวงการต่างประเทศ ในฐานะประธานกรรมการพิจารณาประมวลข่าวสงครามได้ให้ข้อเสนอของหน้าที่หลัก ในการประมวลข่าวเอาไว้ดังนี้

“...เราจะต้องคอยสังเกตดูการเคลื่อนไหวของมหาประเทศ มีอังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมนี และอิตาลี ซึ่งในตอนนี้เป็นข่าวทั่ว ๆ ไป เพราะเมื่อประกาศสงครามแล้ว ก็ไม่สู้สำคัญนัก ข่าวที่ควรสังเกตเป็นพิเศษ ก็คือประเทศที่เป็นกลางมีท่วงทีอย่างไรบ้าง เช่น สหภาพรัฐอเมริกา และประเทศเล็ก ๆ เช่น ประเทศ หมู่ออลโล เป็นต้น นอกจากทางยุโรป ต้องดูข่าวทางตะวันออกไกลด้วย เช่น ญี่ปุ่น ต้องถือว่าสำคัญมาก ควรจะดูการเคลื่อนไหวของญี่ปุ่นว่ามีท่วงทีอย่างไรกับรัสเซีย และมีท่วงทีอย่างไรกับอังกฤษ...”¹

จะเห็นได้ว่านอกเหนือจากประเทศที่ทำสงครามต่อกันอย่างอังกฤษ ฝรั่งเศส และเยอรมนี การประมวลข่าวสงครามของไทยยังให้ความสำคัญอย่างมากต่อประเทศที่เป็นกลางด้วย ซึ่งอิตาลีและญี่ปุ่น ก็ยังถือว่าเป็นประเทศเป็นกลางในช่วง พ.ศ. 2482-2483 ด้วย จะเห็นได้ว่าช่วงก่อน พ.ศ. 2483 ประเทศ เป็นกลางส่วนใหญ่ยังไม่เห็นถึงภัยคุกคามของเยอรมนีในสงคราม และยังคงดำเนินนโยบายเป็นกลาง แบบเคร่งครัดและไม่ลำเอียง ไม่ถึงขนาดที่เป็นประเทศเป็นกลางแบบเดรัยมรบ ยกเว้นเพียงโปแลนด์ และฟินแลนด์ที่ถูกกองทัพเยอรมันและกองทัพโซเวียตเข้ารุกรานใน พ.ศ. 2482

บทบาทของกรรมการพิจารณาประมวลข่าวในยามฉุกเฉินมีขึ้นเพื่อติดตามสถานการณ์สงคราม ในภูมิภาคยุโรป และมีอำนาจติดต่อกับกระทรวง ทบวง กรม เพื่อรวบรวมข่าว แล้วสรุปเพื่อนำเสนอต่อ คณะรัฐมนตรีต่อไป โดยมีการจัดตั้งกลุ่มบุคคลและผู้แทนจากหน่วยงานต่างๆ เข้าร่วมในกรรมการพิจารณา ประมวลข่าวในยามฉุกเฉิน ประกอบด้วย หม่อมเจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ (ต่อมาได้รับการสถาปนา เป็นพระองค์เจ้าฯ) ที่ปรึกษานายกรัฐมนตรีเป็นประธานกรรมการ หลวงสิทธิสยามการ (สิทธิ สุนทรตระกูล) ปลัดกระทรวงการต่างประเทศเป็นรองประธานกรรมการ นายตัว ลพานุกรม รัฐมนตรีสั่งราชการ ในกระทรวงเศรษฐการ และผู้แทนจากหน่วยงานของรัฐ ได้แก่ กระทรวงการต่างประเทศ สำนักโฆษณาการ กรมไปรษณีย์โทรเลข กระทรวงกลาโหม (ทหารบกและทหารเรือ) กระทรวงมหาดไทย กระทรวงการคลัง เป็นกรรมการ² แล้วในเวลาต่อมาก็ได้เพิ่มผู้แทนของทหารอากาศและผู้แทนของกรมพาณิชย์เป็นกรรมการ ในกรรมการพิจารณาประมวลข่าวชุดนี้³

การทำหน้าที่ประมวลข่าวจึงเป็นหน้าที่สำคัญที่เจ้าหน้าที่พลเรือนซึ่งมีความสามารถในด้าน การต่างประเทศ การติดต่อสื่อสาร และการค้าต้องมืบทบาทร่วมกับเจ้าหน้าที่ทหารซึ่งเป็นกลุ่มบุคคล ที่คอยดูแลความมั่นคงของประเทศ การตั้งผู้แทนจากทหารอากาศและกรมพาณิชย์ถือเป็นการปรับเปลี่ยน มุมมองใหม่ที่มีต่อสงครามของรัฐบาล เพราะสงครามครั้งนี้เริ่มปรากฏให้เห็นถึงการต่อสู้ทางอากาศ

¹ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. *สร. 0201.33.1/2* กรรมการพิจารณาข่าวในยามฉุกเฉิน หรือให้ส่งเอกสารเกี่ยวกับการ สงครามให้กรมโฆษณาการ จัดการรวบรวม (พ.ศ. 2482). แผ่น 48.

² *แหล่งเดิม*. แผ่น 7.

³ สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี. ครั้งที่ 49/2482 เรื่อง ตั้งผู้แทนกองทัพอากาศ และ ผู้แทนกรมพาณิชย์เป็นกรรมการพิจารณาข่าวในยามฉุกเฉิน วันที่ 8 กันยายน พ.ศ. 2482. แผ่น 4.

อย่างจริงจัง อีกทั้งมีการดำเนินนโยบายสงครามที่ต้องการขัดขวางต่อกิจกรรมทางเศรษฐกิจของประเทศ ศัตรูทั้งการวางทุ่นระเบิดปิดกั้นน่านน้ำและเส้นทางเดินเรือเพื่อปิดกั้นการขนส่งสิ่งของไปยังประเทศศัตรู ซึ่งส่งผลกระทบต่อการค้าทางทะเลในภูมิภาคยุโรปและต่อการค้าและขนส่งสินค้าจากยุโรปไปยังพื้นที่ต่างๆ รวมถึงไทยอีกด้วย โดยบุคคลที่อยู่ในกรรมการพิจารณาข่าวในยามฉุกเฉินต่างมีความสามารถและหน้าที่หลากหลายกันไป แต่ข้อสังเกตคือข่าวสงครามอันเป็นข้อมูลหลักที่จะนำมาประมวลข่าวส่วนใหญ่มาจากต่างประเทศ ดังนั้น กลุ่มบุคคลที่มีบทบาทมากที่สุดคือเจ้าหน้าที่ของกระทรวงการต่างประเทศที่สามารถรับฟังได้ในหลายภาษา เช่น อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมัน อิตาลี สเปน ญี่ปุ่น จีน บุคคลสำคัญที่ดำรงตำแหน่งประธานและรองประธานของกรรมการชุดนี้ อย่าง หม่อมเจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณและหลวงสิทธิสยามการ ก็มีความสามารถในด้านการต่างประเทศ ส่วนผู้แทนจากหน่วยงานต่างๆ ในกรรมการพิจารณาประมวลข่าวสงครามต่างเป็นข้าราชการระดับสูงอย่างรัฐมนตรี รองปลัดกระทรวง ที่ปรึกษารัฐมนตรี และผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในวิทยากรตามหน่วยงานที่ตนรับผิดชอบ แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการประมวลข่าวที่ต้องดำเนินการโดยคนที่มีความรู้ เข้าใจอย่างลึกซึ้งต่อรายละเอียดของข้อมูลข่าวสารในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความสามารถและบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานต่างๆ

เหตุการณ์สำคัญที่กรรมการพิจารณาประมวลข่าวในยามฉุกเฉินได้ดำเนินการประมวลข่าวเกี่ยวกับสถานการณ์สงครามในภูมิภาคยุโรปได้แก่ การรบระหว่างเยอรมนีกับโปแลนด์ การรบระหว่างสหภาพโซเวียตกับฟินแลนด์ สงครามทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในทะเล และความเคลื่อนไหวของประเทศคู่สงครามและประเทศเป็นกลางทั้งในและนอกภูมิภาคยุโรป จนกระทั่งถึงในวันที่ 17 มกราคม พ.ศ. 2482 คณะรัฐมนตรีไทยมีมติให้ยุบกรรมการพิจารณาประมวลข่าวในยามฉุกเฉินลง จากรายงานการประชุมคณะรัฐมนตรีในวันดังกล่าว พบว่า นายวิลาศ โอสถานนท์ รัฐมนตรีและอธิบดีกรมโฆษณาการได้เป็นผู้เสนอให้ยุบกรรมการชุดนี้แล้วให้กรมโฆษณาการทำหน้าที่แทน เนื่องจากเห็นว่าภายหลังโปแลนด์ถูกเยอรมนียึดครองแล้ว การสงครามในภูมิภาคยุโรปก็ “ไม่ได้ทำกันจริงจังแล้ว”¹ สงครามในยุโรปที่นายวิลาศและกรรมการคนอื่นๆ ในกรรมการพิจารณาประมวลข่าวในยามฉุกเฉินเห็นว่าไม่ดำเนินการกันอย่างจริงจัง อยู่ในช่วงที่อังกฤษ-ฝรั่งเศสกับเยอรมนีอีกฝ่ายหนึ่งต่างตั้งแนวป้องกันประชิดกันระหว่างชายแดนเยอรมนีกับฝรั่งเศส หรือตามแนวซีกพริตของเยอรมนีและแนวป้อมมายไนด์ของฝรั่งเศส โดยไม่มีที่ท่าว่าจะดำเนินการรุกทางทหารครั้งใหญ่เหมือนเช่นในกรณีเยอรมนีกับโปแลนด์และสหภาพโซเวียตกับฟินแลนด์ เหตุการณ์ดังกล่าวถูกเรียกว่าเป็น “สงครามลวง” (Phoney War) ซึ่งเกิดขึ้นระหว่างเดือนกันยายน พ.ศ. 2482 จนถึงเดือนเมษายน พ.ศ. 2483

ภายหลังการยุบกรรมการพิจารณาประมวลข่าวในยามฉุกเฉิน ทำให้กรรมการพิจารณาประมวลข่าวสงครามของไทยไม่ได้ดำเนินการรวบรวมข่าวเกี่ยวกับสถานการณ์สงครามเป็นเวลาประมาณ 9 เดือน จนกระทั่งได้มีการจัดตั้ง “กรรมการพิจารณาประมวลข่าวในพฤติการณ์ทางด้านตะวันออกไกล” อันเนื่องมาจากการพิพาทระหว่างไทยกับอินโดจีนฝรั่งเศส กรรมการพิจารณาประมวลข่าวสงครามชุดดังกล่าวจัดตั้งขึ้นจากผลการประชุมคณะรัฐมนตรีในวันที่ 30 ตุลาคม พ.ศ. 2483 จากกรณีที่หลวงประดิษฐมนูธรรมได้เสนอให้มีการตั้งกรรมการพิจารณาประมวลข่าวขึ้นอีกครั้ง เพื่อรวบรวมข่าวสงคราม² โดยนายกรัฐมนตรีเห็นควรให้ใช้

¹ สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 75/2482 เรื่อง กรรมการพิจารณาข่าวในยามฉุกเฉิน วันที่ 17 มกราคม พ.ศ. 2482, แผ่น 17.

² สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 33/2483 เรื่อง ขอให้ร่วมกับรัฐบาลปฏิบัติงานในส่วนราชการของตนเกี่ยวกับนโยบายเรียกร้องดินแดนคืน วันที่ 30 ตุลาคม พ.ศ. 2483, แผ่น 20.

กรรมการเหมือนชุดก่อนหน้า ทั้งประธานกรรมการ รองประธานกรรมการ และหน่วยงานราชการต่างๆ จะส่งผู้แทนเข้ามาเป็นกรรมการพิจารณาประมวลข่าว เรื่องด่วนที่กรรมการชุดดังกล่าวจะต้องดำเนินการ คือพิจารณาประมวลข่าวในเหตุการณ์ตามพื้นที่ชายแดนระหว่างไทยกับดินแดนใกล้เคียง โดยเฉพาะด้านที่ติดกับอินโดจีนฝรั่งเศสซึ่งกำลังมีกรณีพิพาท

ส่วนบทบาทในด้านอื่นๆ ก็มีความคล้ายคลึงกับกรรมการพิจารณาประมวลข่าวชุดก่อนหน้า โดยมีการเปลี่ยนแปลงบางบุคคลที่จะมาเป็นผู้แทนในกรรมการพิจารณาประมวลข่าวชุดใหม่ และยังมี การเพิ่มผู้แทนหน่วยงานสำคัญอย่างกรมตำรวจ¹ ซึ่งเป็นหน่วยงานความมั่นคงที่อยู่ในพื้นที่ตามข้อตกลงที่จะให้พื้นที่ชายแดนเป็นเขตปลอดทหาร กรมตำรวจจึงต้องมีส่วนร่วมในการหาข่าวและประเมินสถานการณ์เหตุการณ์ตามชายแดนให้รัฐบาลทราบโดยละเอียด แต่เมื่อกรณีพิพาทกับอินโดจีนฝรั่งเศสสิ้นสุดลง กรรมการพิจารณาประมวลข่าวในเหตุการณ์ทางด้านตะวันออกไกลกลับไม่ถูกยุบลงเหมือนกับกรรมการพิจารณาประมวลข่าวในยามฉุกเฉินที่ถูกยุบลงเมื่อรัฐบาลไทยมองว่าสถานการณ์ได้กลับเข้าสู่ความสงบ ทั้งนี้ เพราะการที่ญี่ปุ่นเข้ามามีอิทธิพลในอินโดจีนฝรั่งเศส และการเกิดสงครามจิตวิทยาหรือสงครามข่าวสารระหว่างญี่ปุ่นฝ่ายหนึ่งกับสหรัฐอเมริกา อังกฤษ และชาติสัมพันธมิตรอื่นๆ อีกฝ่ายหนึ่ง จึงไม่อาจกล่าวได้ว่าสถานการณ์ในภูมิภาคตะวันออกไกลจะสงบลง แม้ผ่านช่วงเวลาแห่งกรณีพิพาทอินโดจีนแล้วก็ตาม จนภายหลังกองทัพญี่ปุ่นทำการยกพลขึ้นบกที่ประเทศไทย กรรมการพิจารณาประมวลข่าวในเหตุการณ์ทางด้านตะวันออกไกลจึงถูกยุบลงในวันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ. 2484 โดยไม่ได้มีหลักฐานที่ชี้ให้เห็นว่าได้มีการจัดตั้งกรรมการพิจารณาข่าวสงครามในช่วงที่รัฐบาลไทยดำเนินนโยบายเป็นกลางอีก

แหล่งข่าวที่ปรากฏในเอกสารประมวลข่าวสงครามของไทย

แหล่งข่าวที่ปรากฏในเอกสารประมวลข่าวสงครามของไทย มักอ้างจากวิทยุกระจายเสียงเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากวิทยุกระจายเสียงเป็นเทคโนโลยีการสื่อสารที่ทันสมัยในเวลานั้น ลักษณะพิเศษของวิทยุกระจายเสียง

¹ สรุปลงได้ว่ากรรมการพิจารณาประมวลข่าวที่จัดตั้งโดยรัฐบาลทั้ง 2 ชุด คือกรรมการพิจารณาข่าวในยามฉุกเฉินที่จัดตั้งขึ้นในเดือนกันยายน พ.ศ. 2482 และกรรมการพิจารณาประมวลข่าวในเหตุการณ์ทางด้านตะวันออกไกลที่จัดตั้งขึ้นในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2483 มีผู้แทนที่เป็นข้าราชการพลเรือนมากกว่าข้าราชการทหาร โดยกรรมการพิจารณาข่าวในยามฉุกเฉินที่เป็นข้าราชการพลเรือน ได้แก่ หม่อมเจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ หลวงสิทธิสยามการ นายด้วลพานุกรม หม่อมเจ้าวิวัฒนไชย ไชยันต์ หลวงวิวัฒนวิฑูเทพ นายวิลาศ ไอสธานนท์ และหลวงวิสูตรวิรัชเทศ รวมผู้แทนกรมพาณิชย์ จึงมีทั้งหมด 8 ท่าน ส่วนข้าราชการทหารหรือเคยเป็นข้าราชการทหารมาก่อน ได้แก่ นายพันตรี ขุนสนธิยุทธโยธานายนาวาตรี หลวงประดิษฐ์ดิณายูทธ นายพันเอก พระรามณรงค์ และนายพันเอก พระอร่ามธรรชิต รวมผู้แทนจากกองทัพอากาศ จึงมีทั้งหมด 5 ท่าน

ส่วนกรรมการพิจารณาประมวลข่าวในเหตุการณ์ทางด้านตะวันออกไกลก็มีข้าราชการพลเรือนมากกว่าข้าราชการทหารเช่นกัน คือข้าราชการพลเรือน ได้แก่ พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวรรณไวทยากร (หม่อมเจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ) หลวงสิทธิสยามการ นายด้วลพานุกรม หม่อมเจ้าวิวัฒนไชย ไชยันต์ นายไพโรจน์ ชัยนาม หม่อมเจ้าลายฉลุทอง ทองใหญ่ นายโสมพงศ์ รัชชรัตน์ และนายสง่า นิลกำแหง ทั้งหมด 8 ท่าน ข้าราชการทหารหรือเคยเป็นข้าราชการทหารมาก่อน ได้แก่ นายพันเอก หลวงยอดอาวุธ นายนาวาโท หลวงประดิษฐ์ดิณายูทธ นายนาวาอากาศตรี สกล รัตนานนท์ นายพันเอก พระรามณรงค์ และนายพันตำรวจเอก หลวงวิฑิตกลชัย ทั้งหมด 5 ท่าน ที่มาจก สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. *สร. 0201.33.1/2* กรรมการพิจารณาข่าวในยามฉุกเฉิน หรือให้ส่งเอกสารเกี่ยวกับการสงครามให้กรมโฆษณาการ จัดการรวบรวม (พ.ศ. 2482). แผ่น 47. และ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. *สร. 0201.33/49* กรรมการพิจารณาประมวลข่าวในเหตุการณ์ด้านตะวันออกไกล (พ.ศ. 2483-2484). แผ่น 61.

คือ ความรวดเร็วในการรับและส่งข้อมูลข่าวสาร ความรวดเร็วของวิทยุกระจายเสียงทำให้การประมวลข่าวสงครามสามารถกระทำได้อย่างรวดเร็ว ข่าววิทยุกระจายเสียงที่ได้รับมาจากพื้นที่ต่างๆ ทั้งจากประเทศคู่สงครามโดยตรง ดินแดนอาณานิคมของชาติมหาอำนาจ และวิทยุของประเทศเป็นกลาง วิทยุกระจายเสียงเหล่านี้ นำเสนอข่าวโดยอ้างอิงจากหนังสือพิมพ์ ประกาศ สุนทรพจน์ของบุคคลสำคัญของรัฐบาลชาติต่างๆ โดยเฉพาะเรื่องการทหาร การเรียกกำลังพลของชาติที่เป็นกลางเพื่อเสริมการป้องกันจากการรุกราน ส่วนแหล่งข่าวที่นำมาจากหน่วยงานของไทยมักมาจากหน่วยงานที่รับผิดชอบในพื้นที่รอยต่อชายแดนกับดินแดนรอบข้าง เช่น หน่วยตำรวจภูธร สำนักศุลกากรตามชายแดน เป็นต้น นอกจากนี้ยังมาจากหน่วยงานของไทยในต่างประเทศ นั่นคือ สถานทูตและสถานกงสุลประจำดินแดนต่างๆ ทั้งดินแดนรอบข้างอย่างพม่า มลายู ไซ่ง่อน ฮานอย และสิงคโปร์ และประเทศมหาอำนาจ เช่น อังกฤษ ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น ซึ่งดำเนินการโดยการส่งรายงานการเมืองเพื่อรายงานสถานการณ์ในประเทศที่ตนปฏิบัติงาน มีการส่งข่าวที่ตัดจากหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น ใบประกาศร่างกฎหมายที่จัดทำขึ้นเพื่อเตรียมพร้อมสำหรับสถานการณ์สงคราม¹

ในช่วงเวลาแห่งสงคราม วิทยุกระจายเสียงถือเป็นสื่อสำคัญในการโฆษณาชวนเชื่อซึ่งทำให้ผู้ส่งสารมีอิทธิพลทางการสื่อสารเหนือผู้รับสาร โดยเฉพาะวิทยุกระจายเสียงของชาติคู่สงครามต่างนำเสนอข่าวที่เป็นประโยชน์และสนองต่อนโยบายสงครามของรัฐตนเอง เป็นเครื่องมือหนึ่งในการทำสงครามผ่านการโฆษณาชวนเชื่อทั้งต่อประชาชนในรัฐและต่อรัฐอื่นๆ จึงอาจมองความเคลื่อนไหวของการโฆษณาชวนเชื่อภายในรัฐฯ หนึ่ง คือ จากรัฐบาลสู่ประชาชนในรัฐ แต่อย่างไรก็ดี ความเคลื่อนไหวที่สำคัญของการโฆษณาชวนเชื่อคือการนำเสนอข่าวของรัฐหนึ่งเพื่อสื่อสารไปยังรัฐอื่นๆ ผ่านการกระจายเสียงโดยสื่อเนื้อความโดยตรงต่อรัฐใดรัฐหนึ่ง ความเคลื่อนไหวดังกล่าวถือเป็นส่วนหนึ่งของสงครามข่าวสาร ซึ่งอาจเกิดขึ้นก่อนที่จะมีการสู้รบด้วยกำลังทางทหาร สงครามข่าวสารที่เกิดขึ้นผ่านการนำเสนอข่าวสารในลักษณะของการโฆษณาชวนเชื่อจึงเป็นการปะทะกันของคู่ขัดแย้งที่เกิดขึ้นก่อนการประกาศสงครามอย่างเป็นทางการ มีการนำเสนอข่าวเพื่อให้ร้ายแก่ฝ่ายตรงข้ามหรือแม้แต่ประเทศที่เป็นกลาง ซึ่งไทยก็เป็นเป้าหมายหนึ่งของสงครามข่าวสารนี้ จากเนื้อหาที่ปรากฏในเอกสารประมวลข่าวสงครามของไทยในช่วงสถานการณ์ความตึงเครียดในภูมิภาคตะวันออกไกลก่อนที่จะเกิดสงครามมหาเอเชียบูรพา

กรมการพิจารณาประมวลข่าวสงครามได้มีการนำข้อมูลข่าวสารจากแหล่งข่าวต่างๆ โดยมีการนำมาแบ่งออกเป็นหมวดหมู่ ได้แก่ ข่าวการเมือง ข่าวการทหาร ข่าวการค้าและการคลัง และข่าวความเคลื่อนไหวตามชายแดน ซึ่งแต่ละหมวดหมู่ต่างมีความสำคัญในการชี้ให้เห็นถึงสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาแห่งสงคราม อีกทั้งยังเป็นแนวทางในการแบ่งหน้าที่ของผู้แทนซึ่งมาจากหน่วยงานต่างๆ ของรัฐบาลไทยในการรวบรวมข่าวสารตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย บทบาทของแหล่งข่าวที่ปรากฏเป็นเนื้อหาของข่าวในเอกสารประมวลข่าวสงครามของไทยชี้ให้เห็นถึงวัตถุประสงค์ในการประมวลข่าว ซึ่งต่างดำเนินไปตามสถานการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในขณะที่ยุทธศาสตร์ไทยดำเนินนโยบายเป็นกลางในสงครามโลกครั้งที่ 2 เช่น การเกิด

¹ ปรากฏใน สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. กต 2.1.7/2 รายงานการเมืองในประเทศฝรั่งเศส (27 พ.ย. 2476 - 26 ก.ค. 2483) กต 2.1.7/19 รายงานเหตุการณ์ทางการเมืองในประเทศอังกฤษ (2 ส.ค. 2482 - 18 ก.ค. 2484) กต 2.1.8/8 รายงานจากสถานกงสุล ณ เมืองปีนัง (30 ส.ค. 2482 - 28 ม.ค. 2484) กต 2.1.8/9 รายงานเหตุการณ์ทางอินโดจีนจากสถานกงสุลใหญ่ ณ ไซ่ง่อน (12 ก.ย. - 15 ก.พ. 2482) กต 2.1.8/12 รายงานการเมืองจากอัครราชทูต ณ กรุงโตเกียว (25 มิ.ย. 2483 - 7 ก.พ. 2484) และ กต 2.1.8/18 โทรเลขรายงานความเคลื่อนไหวของญี่ปุ่นจากสถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงโตเกียว ประเทศญี่ปุ่น (23 ก.ค. 2484 - 23 ม.ค. 2485)

สงครามในภูมิภาคยุโรป กรณีพิพาทอินโดจีน รวมไปถึงช่วงเวลาแห่งความตึงเครียดที่เกิดขึ้นในภูมิภาคตะวันออกไกลก่อนเกิดสงครามมหาเอเชียบูรพา และการนำเสนอข่าวที่ปรากฏในเอกสารประมวลข่าวสงครามของไทยต่างเป็นผลจากการรับข้อมูลข่าวสารจากทุกฝ่ายทั้งประเทศคู่สงครามทั้งสองฝ่ายและประเทศเป็นกลาง เพื่อให้สามารถรับรู้สถานการณ์จากประเทศต่างๆ ได้ โดยไม่จำเป็นว่าจะต้องมาจากชาติพันธมิตรหรือชาติที่เป็นศัตรู ข่าวที่ปรากฏในเอกสารประมวลข่าวสงครามของไทยจึงไม่ได้มีการปิดกั้นหรือคัดกรองมากนัก ทั้งนี้เพื่อให้รัฐบาลไทยสามารถรับรู้ข้อมูลข่าวสารรวมถึงมุมมองของประเทศต่างๆ ที่มีต่อสถานการณ์สงคราม ถือเป็นกรับข้อมูลข่าวสารที่สอดคล้องกับนโยบายเป็นกลางของรัฐบาลไทย

การประมวลข่าวของกรมการพิจารณาประมวลข่าวสงครามกับการรักษาความเป็นกลางของไทย

เมื่อรัฐบาลไทยได้ทราบการประกาศสงครามของเยอรมนีต่อไปแลนด์แล้ว ก็มีการเรียกประชุมคณะรัฐมนตรีเป็นการพิเศษในวันที่ 2 กันยายน พ.ศ. 2482 ที่ประชุมได้รับทราบสถานการณ์สงครามระหว่างเยอรมนีกับโปแลนด์ และคาดการณ์กันว่าอังกฤษกับฝรั่งเศสจะต้องประกาศสงครามกับเยอรมนีเพื่อดำเนินการตามสัญญาป้องกันการรุกรานที่ทำกับโปแลนด์ คณะรัฐมนตรีไทยได้พิจารณาและลงความเห็นว่ายไทยควรดำรงสถานะเป็นกลางในสงครามที่กำลังจะเกิดขึ้นระหว่างอังกฤษกับฝรั่งเศสและเยอรมนี¹ เมื่ออังกฤษและฝรั่งเศสประกาศสงครามกับเยอรมนีในวันที่ 3 กันยายน พ.ศ. 2482 และได้แจ้งรัฐบาลไทยทราบแล้ว รัฐบาลไทยจึงประกาศความเป็นกลางอย่างเป็นทางการในวันที่ 5 กันยายน พ.ศ. 2482

การวางแนวทางในฐานะประเทศเป็นกลางของไทย รัฐบาลไทยได้นำหลักการวางตัวเป็นกลางโดยใช้เนื้อหาของอนุสัญญาว่าด้วยอำนาจและหน้าที่ของประเทศซึ่งทรงอำนาจไว้เป็นกลางและบุคคลที่เป็นกลางในเวลามีสงครามทางบก และอนุสัญญาว่าด้วยอำนาจและหน้าที่ของประเทศซึ่งทรงอำนาจไว้เป็นกลางและบุคคลที่เป็นกลางในเวลามีสงครามทางเรือ ลงนามที่กรุงเฮกเมื่อวันที่ 18 ตุลาคม พ.ศ. 2450² รัฐบาลไทยดำเนินการตามหลักความเป็นกลางโดยพยายามดำเนินการกับประเทศคู่สงคราม รวมทั้งประเทศเป็นกลางอย่างเคร่งครัดและไม่ลำเอียง³ การรักษาความเป็นกลางของรัฐบาลไทยจะกำหนดการเข้าเขตแดนทางบก การเดินเรือ การเดินอากาศยานหรือเครื่องบิน แม้แต่การตรวจสอบสินค้าของประเทศต่างๆ ที่เข้ามายังไทย รวมไปถึงการเฝ้าระวังรายการสินค้าที่มีความเกี่ยวข้องกับยุทธปัจจัยและอาวุธในการทำสงคราม

การประมวลข่าวกับการรักษาความเป็นกลางของไทยช่วงสถานการณ์สงครามในภูมิภาคยุโรป

เนื้อหาที่ปรากฏในเอกสารประมวลข่าวสงครามที่ดำเนินการโดยกรมการพิจารณาประมวลข่าวในยามฉุกเฉิน อาจกล่าวได้ถึง 3 ประเด็นสำคัญ ได้แก่ ข่าวการรบระหว่างเยอรมนีกับโปแลนด์เดือนกันยายน พ.ศ. 2482 ข่าวเกี่ยวกับบทบาทของประเทศเป็นกลางช่วงต้นของสงคราม และข่าวเกี่ยวกับกรณีพิพาทระหว่างสหภาพโซเวียตกับฟินแลนด์ เนื้อหาของข่าวที่ปรากฏในเอกสารประมวลข่าวสงครามของไทยซึ่งเริ่ม

¹ สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี. ครั้งที่ 47/2482 เรื่อง สงคราม วันที่ 2 กันยายน พ.ศ. 2482. แผ่น 3.

² ดูเพิ่มเติมได้ใน สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. สร. 0201.33/11 เอกสารประกอบหนังสือที่ปรึกษาสำนักนายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 9 กันยายน 2482 เกี่ยวกับเรื่องสิทธิและหน้าที่ประเทศไทยในความเป็นกลาง (พ.ศ. 2482)

³ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. สร. 0201.33/12 แผ่น 121.

ต้นจากฉบับประจำวันที่ 4-5 กันยายน 2482 พยายามชี้ให้เห็นว่าสถานการณ์การรบเยอรมนีจะเป็นฝ่ายได้เปรียบ คือสามารถรุกคืบเข้ามาถึงดินแดนโปแลนด์และสามารถเอาชนะเหนือกองทัพโปแลนด์ที่ไม่อาจรับมือการรุกแบบสายฟ้าแลบของเยอรมนี ทั้งจากการรุกรานทางบก ทางเรือ และทางอากาศ¹ ต่อมาเมื่ออังกฤษกับฝรั่งเศสซึ่งมีพันธะจากสัญญาป้องกันกรรุกรานกับโปแลนด์ได้ตัดสินใจประกาศสงครามต่อเยอรมนี สถานการณ์การสู้รบในภูมิภาคยุโรปจึงมีแนวโน้มเป็นสงครามครั้งใหญ่ แม้ว่าในปลายเดือนกันยายน พ.ศ. 2482 ได้มีข่าวว่า กองทัพโปแลนด์ในกรุงวอร์ซอได้ยอมจำนนโดยไม่มีเงื่อนไขภายหลังการรุกรานทั้งจากเยอรมนีทางด้านตะวันตกและสหภาพโซเวียตทางด้านตะวันออก² แต่ถึงกระนั้น ก็ปรากฏข่าวว่า อังกฤษกับฝรั่งเศสยังคงยึดมั่นที่จะทำสงครามกับเยอรมนีต่อไป³

แม้โปแลนด์จะพ่ายแพ้ไปแล้ว แต่การที่อังกฤษและฝรั่งเศสไม่ยอมเจรจาสงบศึก ทำให้สงครามในภูมิภาคยุโรปยังคงดำเนินต่อไป โดยเฉพาะการรบทางเรือซึ่งส่งผลกระทบต่อการค้าขายและขนส่งสินค้าต่างๆ โดยเฉพาะบรรดาประเทศเป็นกลางในภูมิภาคยุโรปที่ดำเนินการขนส่งและค้าขายทางทะเลต่างได้รับความเดือดร้อน เรือสินค้าได้รับความเสียหายทั้งจากทุ่นระเบิดในทะเล การถูกเรือรบหรือเรือดำน้ำยิง และการถูกตรวจจับของเรือรบประเทศคู่สงครามซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการทำสงครามทางเศรษฐกิจ ทั้งจากนโยบายปิดทะเลของอังกฤษและการตอบโต้ทางเรือของเยอรมนี ทำให้ประเทศเป็นกลางในภูมิภาคยุโรปต่างมีท่าทีไม่พอใจ บรรดาประเทศเป็นกลางจึงได้เริ่มดำเนินการเสริมกำลังรบทางเรือขึ้น จากกรณีสวีเดนที่เสริมกำลังทัพเรือเข้าประจำการเพื่อป้องกันเรือสินค้าของตน⁴ มีข่าวว่าประเทศเป็นกลางในยุโรปได้ดำเนินการทางทหารเพื่อป้องกันประเทศของตน จากข่าววิทยุกระจายเสียง บี.บี.ซี. ประจำวันที่ 11 กันยายน พ.ศ. 2482 นำเสนอว่า เพื่อรักษาความเป็นกลาง เนเธอร์แลนด์จะจัดการวางทุ่นระเบิดในน่านน้ำระหว่างเกาะในทะเลเหนือกับฝั่งเนเธอร์แลนด์⁵ จากข่าววิทยุโทรเลขเยอรมันนำเสนอกรณีของฟินแลนด์ว่า รัฐบาลฟินแลนด์ได้ลงมติให้เรียกทหารกองหนุนเพิ่มขึ้น นอกจากนั้นจะได้มีการเพิ่มจำนวนทหารในกองทัพเรือ⁶

เหตุการณ์สำคัญที่ปรากฏในช่วงปลายของเอกสารประมวลข่าวสงครามที่จัดทำโดยกรรมการพิจารณาประมวลข่าวในยามฉุกเฉิน คือเหตุการณ์กรณีพิพาทระหว่างสหภาพโซเวียตกับฟินแลนด์ที่เริ่มต้นในปลายเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2482 ก่อนหน้าที่จะเกิดการสู้รบระหว่างสหภาพโซเวียตกับฟินแลนด์ ได้ปรากฏข่าวว่าฟินแลนด์ได้พยายามเจรจากับสหภาพโซเวียตที่กำลังขยายอิทธิพลมายังประเทศแถบทะเลบอลติก⁷ แต่อย่างไรก็ตาม ความพยายามดังกล่าวไม่ประสบความสำเร็จ จากรายงานของสถานีวิทยุกระจายเสียง บี.บี.ซี. เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2482 กล่าวว่า เวลานี้สถานการณ์ประเทศฟินแลนด์กำลังอยู่ในสภาวะคับขันที่สุด รัฐบาลฟินแลนด์ไม่มีวิธีอื่นใดที่จะปฏิบัติตนนอกจากดำเนินการป้องกันประเทศจนสุดความสามารถ เครื่องบินโซเวียตได้มาทำการทิ้งระเบิดสนามบินของฟินแลนด์ ต่อจากนั้นในตอนบ่ายได้ทำการทิ้งระเบิดบ้านเรือน

¹ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, สร. 0201.33.1/3 ประมวลข่าวสงคราม วันที่ 4 กันยายน 2482 - วันที่ 2 ตุลาคม 2482 (พ.ศ. 2482) แผ่น 24.

² สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, สร. 0201.33.1/3 แผ่น 197 และ 357-358.

³ แหล่งเดิม, แผ่น 400.

⁴ แหล่งเดิม, แผ่น 226.

⁵ แหล่งเดิม, แผ่น 110.

⁶ แหล่งเดิม, แผ่น 124.

⁷ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, สร. 0201.33.1/5 ประมวลข่าวสงคราม วันที่ 2 พฤศจิกายน 2482 - วันที่ 1 ธันวาคม 2482 (พ.ศ. 2482). แผ่น 4-5.

ด้วยลู่กระเบิดเชื้อเพลิง ทำให้เกิดเพลิงไหม้ในหลายพื้นที่และมีผู้เสียชีวิตเป็นจำนวนมาก¹ การสู้รบระหว่างสหภาพโซเวียตกับฟินแลนด์ยังคงดำเนินต่อไป แม้ว่าจะปรากฏข่าวว่า สันนิบาตชาติมีมติขีสหภาพโซเวียตออกจากความเป็นสมาชิกแล้วก็ตาม² จากการนำเสนอข่าวของสถานีวิทยุกระจายเสียง บี.บี.ซี. ซึ่งปรากฏในเอกสารประมวลข่าวไทยประจำวันที่ 4-5 ธันวาคม พ.ศ. 2482 ได้พยายามโยงเอากรณีพิพาทระหว่างสหภาพโซเวียตกับฟินแลนด์เข้ากับบริบทของสงครามระหว่างอังกฤษและฝรั่งเศสกับเยอรมนี โดยอ้างว่า ก่อนที่เยอรมนีจะลงนามสัญญาไม่รุกรานกับสหภาพโซเวียตได้ยินยอมให้สหภาพโซเวียตดำเนินการเอาประเทศในแถบทะเลบอลติกมาอยู่ภายใต้การคุ้มครองได้³

ข่าวสารเกี่ยวกับสถานการณ์สงครามทางเศรษฐกิจในภูมิภาคยุโรปจากการปิดกั้นเส้นทางเดินเรือและการคุกคามเรือสินค้าของชาติเป็นกลางที่รัฐบาลไทยได้รับ ทำให้นโยบายทางเศรษฐกิจเป็นสิ่งที่รัฐบาลไทยให้ความสำคัญในช่วงแรกของสงคราม คณะรัฐมนตรีมีแผนที่จะยกเลิกการจำกัดยางและแร่ ทั้งนี้เพื่อเร่งการผลิตยางและแร่สำหรับขายให้กับต่างประเทศ⁴ นับเป็นโอกาสสำหรับไทยในการขายเพื่อสร้างความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจของประเทศ นอกจากเสริมสร้างความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจแล้ว รัฐบาลไทยยังเล็งเห็นถึงสถานการณ์สงครามที่ส่งผลกระทบต่อสภาพเศรษฐกิจภายในของประเทศไทยที่อาจตกต่ำลงหรือต้องหยุดชะงัก โดยเฉพาะการสั่งซื้อสิ่งของจากยุโรปซึ่งเป็นตลาดการค้าสำคัญของไทย ณ ขณะนั้น เหมือนกับสถานการณ์ทางการค้าในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 1 จากการคาดการณ์ว่า ราคาสินค้านำเข้าจากยุโรปจะมีราคาสูงขึ้นจากผลกระทบของสงคราม⁵

จากการตกลงในที่ประชุมคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 4 กันยายน พ.ศ. 2482 เกี่ยวกับการส่งเสริมให้ประชาชนใช้สินค้าไทยและการพึ่งพาตนเองยามสงคราม แสดงให้เห็นว่า รัฐบาลไทยต้องการให้ประชาชนช่วยเหลือตนเอง⁶ เพื่อเป็นการป้องกันภาวะความอดอยากที่เกิดขึ้น แม้ว่าไทยจะดำรงอยู่ด้วยสินค้าเกษตรเป็นสิ่งสำคัญ แต่ในเวลานั้นสินค้าอุปโภคบริโภคหลายอย่างต้องอาศัยการนำเข้าจากต่างประเทศ เพราะระบบอุตสาหกรรมการผลิตหรือแปรรูปจากสินค้าเกษตรของไทยยังมีไม่มาก สงครามที่เกิดขึ้นที่ส่งผลกระทบต่อ การเดินเรือสินค้าของชาติยุโรป จึงส่งผลกระทบต่อบริโภคและใช้สินค้าในไทยด้วยเช่นกัน เมื่อการขนส่งสินค้าจากยุโรปลดลงหรือต้องหยุดชะงักจากสงคราม รัฐบาลไทยจึงคาดการณ์ว่า พ่อค้าที่ขายสินค้านำเข้าและสินค้าที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตอาจฉวยโอกาสขึ้นราคาได้ รัฐบาลจึงออกมาตรการควบคุมราคาสินค้าต่างๆ ไม่ให้มีราคาสูงเกินกว่าราคาที่ขายตามท้องตลาด⁷ นอกจากนี้ รัฐบาลไทยยังดำเนินการจัดตั้งหน่วยงานในรูปแบบบริษัทกึ่งราชการ รัฐวิสาหกิจ และบริษัทธุรกิจขึ้น เช่น บริษัทข้าวไทย บริษัทเดินเรือไทย บริษัท

1 สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, *สร. 0201.33.1/6* ประมวลข่าวสงคราม วันที่ 30 พฤศจิกายน 2482 - วันที่ 30 ธันวาคม 2482 (พ.ศ. 2482). แผ่น 5.

2 *แหล่งเดิม*. แผ่น 149.

3 สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, *สร. 0201.33.1/3* แผ่น 59-60.

4 สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี. ครั้งที่ 48/2482 เรื่อง เตรียมงานเกี่ยวกับแร่และยางเนื่องจากสงคราม วันที่ 4 กันยายน พ.ศ. 2482. แผ่น 12-13.

5 ดูเพิ่มเติมใน สเตฟาน เฮลล์. (2560). *สยามกับมหาสงครามโลกครั้งที่ 1*. หน้า 39-41.

6 สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี. ครั้งที่ 48/2482 เรื่อง สงคราม วันที่ 4 กันยายน พ.ศ. 2482. แผ่น 15.

7 สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี. ครั้งที่ 50/2482 เรื่อง หาทางป้องกันพ่อค้าขึ้นราคาเครื่องอุปโภคและบริโภคในโอกาสที่เกิดสงครามในยุโรป วันที่ 13 กันยายน พ.ศ. 2482. แผ่น 17.

ไทยเดินเรือทะเล บริษัทประมงไทย กิจการเหล่านี้รัฐบาลเป็นผู้ถือหุ้นใหญ่¹ เป็นการใช้อิทธิพลจากสถานการณ์สงครามในการพัฒนาระบบการผลิตและการขนส่งเพื่อแก้ไขปัญหาการหยุดชะงักในการขนส่งสินค้าทางเรือเนื่องจากสถานการณ์สงครามในภูมิภาคยุโรป

การประมวลข่าวกับการรักษาความเป็นกลางของไทยช่วงกรณีพิพาทอินโดจีน

การยุบกรมการพิจารณาประมวลข่าวในยามฉุกเฉินเกิดขึ้นภายใต้สถานการณ์สงครามในยุโรปที่ดูจะบรรเทาเบาบางลงตามลักษณะของสงครามลวง (Phoney War) ซึ่งรัฐบาลไทยก็มีมุมมองเป็นดังที่กล่าวไปว่า สถานการณ์สงครามในยุโรปดูจะไม่มี ความรุนแรงมากพอที่จะเป็นมหาสงครามได้ เนื่องจากการรบในทางด้านตะวันออก คือการรบกับโปแลนด์ได้สิ้นสุดลงแล้ว พร้อมกับการทำสัญญาไม่รุกรานกับสหภาพโซเวียต ส่วนทางด้านตะวันตกกับอังกฤษและฝรั่งเศสตามแนวชายแดนระหว่างฝรั่งเศสกับเยอรมนีก็ดูเหมือนไม่มีความคับหน้าแต่อย่างใด แต่อย่างไรก็ตาม การรบอย่างประปรายระหว่างอังกฤษและฝรั่งเศสกับเยอรมนียังคงดำเนินต่อไป จนกระทั่งเดือนเมษายน พ.ศ. 2483 เยอรมนีตัดสินใจได้เปิดแนวรบใหม่ด้วยการส่งทหารบุกประเทศเป็นกลาง ได้แก่ เดนมาร์ก นอร์เวย์ เนเธอร์แลนด์ เบลเยียม และรุกคืบต่อไปยังฝรั่งเศส ในที่สุดประเทศเป็นกลางทั้งสี่ก็ถูกเยอรมนีเข้ายึดครอง อิตาลีซึ่งเป็นประเทศเป็นกลางที่มีความสัมพันธ์กับเยอรมนีได้ยกเลิกสถานะเป็นกลางและเข้าร่วมเป็นพันธมิตรกับเยอรมนี ต่อมาในวันที่ 22 มิถุนายน พ.ศ. 2483 ฝรั่งเศสได้เจรจาขอยอมแพ้ต่อเยอรมนี ความพ่ายแพ้ของฝรั่งเศสต่อเยอรมนีในยุโรปเป็นปัจจัยสำคัญที่จะส่งผลกระทบต่ออย่างสำคัญต่อสถานการณ์ในภูมิภาคตะวันออกไกล ซึ่งจะมีความเกี่ยวข้องกับดินแดนอาณานิคมของฝรั่งเศสอย่างอินโดจีนและบรรดาประเทศที่มีส่วนเกี่ยวข้องซึ่งรวมถึงไทยด้วย

ความพ่ายแพ้ของฝรั่งเศสในสงครามที่ยุโรปประกอบกับข่าวเกี่ยวกับการขยายอิทธิพลของญี่ปุ่นในอินโดจีนภายหลังการยอมแพ้ของฝรั่งเศสไม่นาน เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้กระแสการเรียกร้องดินแดนคืนในสังคมไทยปรากฏอย่างเห็นได้ชัดขึ้น ความรู้สึกของคนไทยที่ยังมองว่าดินแดนลาวและกัมพูชาเป็นของไทย² สอดคล้องกับท่าทีของรัฐบาลไทยที่มองว่า การปักปันเขตแดนระหว่างไทยกับอินโดจีนของฝรั่งเศสไม่ยุติธรรมสำหรับไทย ดังนั้น รัฐบาลไทยจึงพยายามใช้เงื่อนไขเกี่ยวกับการปักปันเขตแดนในสนธิสัญญาไม่รุกรานกันเพื่อให้ฝรั่งเศสยอมรับในการปักปันเขตแดนโดยใช้แม่น้ำโขงเป็นเกณฑ์ที่จะทำให้ไทยยอมรับสัตยาบันในสนธิสัญญา หมายความว่าไทยจะเรียกร้องดินแดนบางส่วนที่สูญเสียไปกลับคืนมาได้แก่ ดินแดนฝั่งขวาแม่น้ำโขงตรงข้ามเมืองหลวงพระบางและบริเวณเมืองปากเซ ซึ่งเป็นดินแดนที่ไทยสูญเสียเพื่อแลกกับเมืองจันทบุรีใน พ.ศ. 2446 แต่การที่ฝรั่งเศสไม่ต้องการคืนดินแดน การเปลี่ยนแปลงคณะผู้ปกครองอินโดจีนใหม่โดยเป็นกลุ่มที่สนับสนุนรัฐบาลวชิ และการที่ญี่ปุ่นต้องการขยายอิทธิพลในภูมิภาคเอเชีย โดยได้ยื่นคำขาดให้อินโดจีนยอมให้กองทัพญี่ปุ่นเดินทัพผ่าน ก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ไทยเกิดกรณีพิพาทกับฝรั่งเศสในที่สุด³

¹ ปิยชาติ บุณนาค. (2553). *ประวัติศาสตร์ไทยสมัยใหม่ ตั้งแต่การทำสนธิสัญญาเบาว์ริงถึงเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516*. หน้า 180.

² ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (2560). *ประวัติการเมืองไทยสยาม พ.ศ. 2475-2500*. หน้า 213.

³ สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี. ครั้งที่ 24/2483 เรื่อง เหตุการณ์อินโดจีน วันที่ 4 กันยายน พ.ศ. 2483. แผ่น 24. และ สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี. ครั้งที่ 27/2483 เรื่อง กติกาสัญญาไม่รุกรานกันกับฝรั่งเศส วันที่ 25 กันยายน พ.ศ. 2483. แผ่น 15-18.

ข่าวที่ปรากฏในเอกสารประมวลข่าวสงครามของไทยในช่วงกรณีพิพาทอินโดจีน เช่น ข่าวความเคลื่อนไหวและการปะทะกันตามชายแดนไทย-อินโดจีนฝรั่งเศสจนนำไปสู่การสู้รบทางการทหาร ข่าวเกี่ยวกับสถานการณ์ภายในอินโดจีน ซึ่งเป็นประเด็นที่ชี้ให้เห็นถึงสถานการณ์เกี่ยวกับกรณีพิพาทดังกล่าวซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในภูมิภาคตะวันออกไกล ในเอกสารประมวลข่าวเมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2483 ได้กล่าวถึงสถานการณ์ภายในอินโดจีนหลังจากรัฐบาลฝรั่งเศสยอมแพ้ต่อนาซีเยอรมนีว่า ความเห็นของชาวฝรั่งเศสในไซ่ง่อนได้แบ่งแยกออกเป็น 2 พวก พวกหนึ่งสนับสนุนนายพลเดอโกลและคัดค้านการที่จะยินยอมญี่ปุ่นกับพวกที่นิยมรัฐบาลวียีซองฝ่ายอักษะ ต่อมาก็ได้กล่าวถึงการจ้วงกำลังโดยสังเขปของฝ่ายอินโดจีนฝรั่งเศสซึ่งมีกองกำลังส่วนใหญ่อยู่ 2 แห่ง คือทางเหนือที่सानอยและทางใต้ที่อยู่ไซ่ง่อน กำลังทหารทางเหนือคาดว่ามิชชั่นเพื่อต้องการป้องกันการรุกรานจากจีนเป็นส่วนใหญ่ และกำลังทหารทางใต้ของอินโดจีนส่วนใหญ่อยู่ที่ไซ่ง่อน¹

เอกสารประมวลข่าวสงครามของไทยในช่วงกรณีพิพาทอินโดจีนยังกล่าวถึงการอพยพของคนที่เป็นเจ้าหน้าที่ความมั่นคงและประชาชนทั่วไป เชื้อชาติไทย จีน ลาว เขมร และญวนในอินโดจีน มีการรายงานในส่วนข่าวชายแดนซึ่งบอกทั้งจำนวนคนอพยพและจำนวนทรัพย์สินที่ได้ทำการทิ้งไว้ในภูมิลำเนาเดิม (อินโดจีน) ซึ่งปรากฏจากรายงานของหน่วยงานตามชายแดนในจังหวัดปราจีนบุรี² ตราด หนองคาย อุบลราชธานี มีทหารลาวกับเขมรเริ่มหนีเข้ามายังประเทศไทย ตามคำให้การของพวกทหารเหล่านี้ได้ความว่าทางการอินโดจีนประกาศว่าผู้ใดจับทหารเขมรที่หลบหนีราชการได้จะให้รางวัล โดยไม่ยอมให้คนพื้นเมืองหนีเข้ามาในเขตไทย ถึงกับส่งตำรวจประจำช่องต่างๆ ให้อยู่บุคคลเหล่านั้น³ นอกจากนี้ ทางกรอินโดจีนได้ปลุกใจประชาชนชาวเขมรให้ร่วมมือต่อสู้กับฝ่ายไทยและดำเนินการกล่าวหาไทย พร้อมมีการให้เหตุผลแก่ประชาชนว่าที่อินโดจีนยอมให้ญี่ปุ่นขึ้นที่सानอยก็เพราะต้องการจะให้ญี่ปุ่นช่วยรบกับไทย จากรายงานเกี่ยวกับการอพยพดังกล่าวปรากฏว่า รัฐบาลไทยได้มีนโยบายต้อนรับและไม่ขัดขวางในการอพยพของชาวพื้นเมืองอินโดจีน เพราะถือว่าเป็นการช่วยให้การเรียกร้องดินแดนคืนของไทยสัมฤทธิ์ผลมากยิ่งขึ้น โดยถือว่าคนเหล่านี้เป็นคนไทยที่อาศัยอยู่ในอินโดจีนที่ได้อพยพกลับมายังถิ่นกำเนิด⁴ และได้มีการพิจารณาและดำเนินการเตรียมเงินเพื่อช่วยเหลือบรรดาผู้อพยพเหล่านี้ โดยการให้เงินช่วยเหลือก็ต่อเมื่อผู้อพยพซึ่งเป็นทหารหรือตำรวจชาวพื้นเมืองในอินโดจีนได้มีการพกอาวุธติดตัวมาด้วย เพื่อให้บรรดาผู้อพยพซึ่งเป็นตำรวจและทหารมาบรรจุเป็นตำรวจนอกเครื่องแบบในสังกัดกรมตำรวจ⁵

1 สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. สร. 0201.33.1/7 ประมวลข่าวเหตุการณ์ทางด้านตะวันออกไกล วันที่ 8 พฤศจิกายน 2483 - 13 ธันวาคม 2483 (พ.ศ. 2483). แผ่น 7.

2 ณ ตอนนั้นจังหวัดสระแก้วซึ่งเป็นพื้นที่ที่ติดกับดินแดนอินโดจีนทางฝั่งเขมรยังเป็นส่วนหนึ่งของจังหวัดปราจีนบุรี

3 สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. สร. 0201.33.1/7 แผ่น 20.

4 ในกรณีดังกล่าว รัฐบาลไทยในตอนนั้นต้องการให้เรียกชาวพื้นเมืองที่อาศัยอยู่ในอินโดจีนนี้เป็นชาวไทยเพื่อสอดคล้องกับนโยบายเรียกร้องดินแดนคืน ซึ่งอาจมองได้ว่าสอดคล้องกับนโยบายมหาอาณาจักรไทยที่ต้องการรวบรวมดินแดนที่มีคนเชื้อชาติไทยอาศัยอยู่ ความคิดดังกล่าวเห็นได้จากรายงานการประชุมคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน พ.ศ. 2483 ในช่วงที่มีการหารือเกี่ยวกับการวิฤกษ์กระจายเสียงของไทยเรียกกลุ่มคนที่อยู่ในลาวและกัมพูชาว่าเป็นคนไทย แทนที่จะเรียกว่าเป็นชาติลาว ชาติเขมร โดยให้เรียกว่าคนไทยในแคว้นลาว หรือคนไทยในแคว้นเขมร ซึ่งปรากฏว่าเป็นการเสนอของหลวงเสรีเริงฤทธิ์ อ้างอิงจาก สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี. ครั้งที่ 35/2483 เรื่อง การเรียกชื่อคนไทยในแคว้นเขมรแคว้นลาว วันที่ 6 พฤศจิกายน พ.ศ. 2483, แผ่น 7.

5 อ้างอิงจาก สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี. ครั้งที่ 33/2483 เรื่อง ชักชวนให้สละเงินช่วยเหลือผู้ที่อพยพมาจากอินโดจีน วันที่ 30 ตุลาคม พ.ศ. 2483, แผ่น 21. และ สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี. ครั้งที่ 34/2483 เรื่อง ชักชวนให้สละเงินช่วยเหลือผู้ที่อพยพมาจากอินโดจีน วันที่ 31 ตุลาคม พ.ศ. 2483, แผ่น 4.

ความตึงเครียดตามพรมแดนระหว่างไทยกับอินโดจีนฝรั่งเศสเริ่มชัดเจนยิ่งขึ้น จากที่ปรากฏในการประมวลข่าววันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2483 ได้อ้างการรายงานข่าวของวิทยุกระจายเสียงจากมะนิลา เมื่อวันที่ 28 พฤศจิกายน พ.ศ. 2483 ว่า การสู้รบได้เกิดขึ้นแล้วระหว่างประเทศไทยกับอินโดจีนฝรั่งเศส ตามพรมแดนเขมรกับไทย ทางรัฐบาลวิซีประกาศโดยอ้างว่า การสู้รบได้เริ่มมาแต่วันที่ 23 พฤศจิกายนที่ผ่านมา โดยที่กองทหารอินโดจีนฝรั่งเศสพยายามสกัดกั้นทหารไทยที่ทำการรุกล้ำเข้ามา ข้าราชการจากแหล่งเดียวกันยังได้เสนอข่าวจากกรุงเทพฯ ว่า เครื่องบินฝรั่งเศส 5 เครื่องได้บินไปทำการทิ้งระเบิดนครพนม ทำให้มีผู้บาดเจ็บ 6 คน เครื่องบินไทยได้บินไปทำการทิ้งระเบิดตอบแทนในดินแดนอินโดจีนฝรั่งเศส¹ จากเนื้อหาข่าวที่กล่าวถึงการเริ่มต้นของการพิพาทระหว่างไทยกับอินโดจีนฝรั่งเศสกลับไม่เหมือนกันตามแหล่งที่มาของข่าว กล่าวได้ว่าต่างฝ่ายต่างแสดงตนว่าไม่ได้เป็นผู้เริ่มก่อเหตุที่นำไปสู่กรณีพิพาทอินโดจีน

ภายหลังจากการปะทะกันตามชายแดนไทยกับอินโดจีนฝรั่งเศสตั้งแต่ปลายเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2483 เป็นต้นมา ในที่สุดสงครามอย่างเป็นทางการก็ปะทุขึ้นหลังการสู้รบอย่างเต็มรูปแบบระหว่างไทยกับอินโดจีนฝรั่งเศสซึ่งปรากฏข่าวทั้งการสู้รบทางบก เรือ และการโจมตีทางอากาศ แต่ในช่วงเวลาแห่งการสู้รบเต็มรูปแบบนั้น ก็ได้มีการเจรจาทางการทูตระหว่างรัฐบาลไทยกับนายการโรอุปทูตฝรั่งเศสประจำกรุงเทพฯ เกี่ยวกับการปักปันเขตแดนใหม่² ตามข่าววิทยุกระจายเสียงภาษาไทยจากโตเกียว เมื่อวันที่ 21 มกราคม พ.ศ. 2484 นำเสนอว่า ฝรั่งเศสได้เสนอขอสงบศึกกับรัฐบาลไทยแล้ว ตามข่าวแจ้งว่า นายการโรอุปทูตฝรั่งเศสประจำกรุงเทพฯ ได้ไปพบกับเจ้าหน้าที่รัฐบาลไทยหลายครั้ง ถึงแม้ความหวังในการปรับปรุงเส้นพรมแดนในสถานการณ์ที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้จะสืออยู่น้อยก็ดี ฝ่ายฝรั่งเศสก็ยังหวังว่าเมื่อการรบได้ยุติลงแล้ว ก็คงจะทำการตกลงกันได้³

การสู้รบระหว่างไทยกับอินโดจีนฝรั่งเศสมีท่าทียุติลงเมื่อญี่ปุ่นเสนอตนเป็นคนกลางเพื่อเข้ามาเจรจาไกล่เกลี่ยกันระหว่างสองประเทศ ตามที่ข่าววิทยุกระจายเสียงจากลอนดอนเมื่อวันที่ 24 มกราคม พ.ศ. 2484 ว่า เมื่อคืนวันที่ 23 มกราคม พ.ศ. 2484 รัฐบาลวิซีได้แถลงรับข้อเสนอของญี่ปุ่นในอันที่จะเป็นผู้ไกล่เกลี่ยกรณีพิพาทระหว่างไทยกับอินโดจีน และข่าววิทยุกระจายเสียงภาษาอังกฤษจากเซี่ยงไฮ้เมื่อวันที่ 27 มกราคม พ.ศ. 2484 ว่า เนื่องจากญี่ปุ่นได้ตั้งตัวเป็นคนกลางไกล่เกลี่ยการพิพาทระหว่างไทยกับอินโดจีน จึงปรากฏว่าทางการไทยและอินโดจีนได้ตกลงกันที่จะยุติการสู้รบอย่างเด็ดขาดแต่วันอังคารที่ 28 เดือนนี้ เวลา 10.00 น. เป็นต้นไป⁴ แต่การประกาศในภาษาฝรั่งเศสกล่าวว่า แต่เป็นการยุติลงเพียงชั่วคราวเท่านั้น⁵ ในที่สุดก็ได้มีการลงนามพักรบกันในตอนเย็นวันที่ 31 มกราคม แต่ถึงกระนั้นการสู้รบยังดำเนินไปจนถึงวินาทีสุดท้ายก่อนการลงนามในสัญญาสงบศึก⁶ ก่อนที่จะเข้าร่วมเจรจาที่โตเกียว รัฐบาลไทยกลับเปลี่ยนท่าทีในความต้องการที่จะเรียกร้องดินแดนเพิ่มเติม เนื่องจากไทยมองว่าฝรั่งเศสเป็นฝ่ายรุกรานก่อนในกรณีพิพาท และการที่ต้องสูญเสียทหารจำนวนหนึ่งทั้งที่สามารถหลีกเลี่ยงการสู้รบและไม่ต้องสูญเสียชีวิตทหารได้ เป็นปัจจัยสำคัญต่อข้อเรียกร้องในการเรียกร้องดินแดนคืนของไทยที่เปลี่ยนแปลงไป

¹ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. สร. 0201.33.1/7 แผ่น 80.

² สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. สร. 0201.33.1/8 ประมวลข่าวพฤติการณ์ทางด้านตะวันออกไกล วันที่ 17 ธันวาคม 2483 - วันที่ 21 มกราคม 2484 (พ.ศ. 2483-2484). แผ่น 185-190.

³ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. สร. 0201.33.1/9 ประมวลข่าวเหตุการณ์ด้านตะวันออกไกล 24 มกราคม 2484 - 28 กุมภาพันธ์ 2484 (พ.ศ. 2484). แผ่น 6.

⁴ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. สร. 0201.33.1/9 แผ่น 39.

⁵ แหล่งเดิม. แผ่น 40.

⁶ แหล่งเดิม. แผ่น 68.

การสู้รบระหว่างไทยกับฝรั่งเศสในกรณีพิพาทอินโดจีนจึงเป็นการเปลี่ยนแปลงสำคัญต่อการรักษาความเป็นกลางของไทย เพราะทำให้ไทยต้องอยู่ในสถานะเป็นกลางแบบเตรียมรบ ช่วงเวลาแห่งการเจรจาไกล่เกลี่ยซึ่งเป็นเหตุการณ์ต่อเนื่องจากช่วงเวลาแห่งการสู้รบในช่วงกรณีพิพาทอินโดจีนที่ปรากฏเป็นข่าวในเอกสารประมวลข่าวสงครามของไทยซึ่งเป็นการนำเสนอข่าวจากสำนักข่าวของชาติต่างๆ จะเห็นได้ว่าลักษณะการแบ่งฝ่ายในการเจรจาอาจแบ่งได้เป็น 3 ฝ่าย คือไทยกับฝรั่งเศสซึ่งเป็นผู้ขัดแย้งกัน และคนกลางอย่างญี่ปุ่น ซึ่งต่างฝ่ายต่างต้องการรักษาผลประโยชน์ของตน การเจรจาดำเนินไปจนถึงเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2484 จึงได้มีการลงนามสนธิสัญญาสันติภาพที่โตเกียวและทำให้ไทยได้รับดินแดนบางส่วนกลับคืนมา

การประมวลข่าวกับการรักษาความเป็นกลางของไทยช่วงสถานการณ์ในภูมิภาคตะวันออกไกล

แม้ว่าสงครามระหว่างญี่ปุ่นกับชาติสัมพันธมิตรจะยังไม่เกิดขึ้น หากแต่นโยบายจัดระเบียบใหม่ในภูมิภาคตะวันออกไกลของญี่ปุ่นถือเป็นภัยคุกคามสำคัญต่ออำนาจอิทธิพลของชาติตะวันตกที่มีดินแดนอาณานิคมในภูมิภาคนี้ นอกจากนี้ สถานการณ์สงครามในยุโรปมีความตึงเครียดมากขึ้น รวมทั้งการเข้ามามีบทบาทของสหรัฐอเมริกากลับส่งผลให้เกิดความกังวลว่า สงครามครั้งใหญ่อาจลุกลามจากภูมิภาคยุโรปมายังภูมิภาคตะวันออกไกลได้ จึงเกิดประเด็นสำคัญที่ปรากฏในเอกสารประมวลข่าวสงครามของไทย โดยเฉพาะช่วงเวลาหลังกรณีพิพาทอินโดจีนจนถึงก่อนเกิดสงครามมหาเอเชียบูรพา คือการนำเสนอข่าวในเชิงให้ร้ายกับฝ่ายตรงข้ามซึ่งถือเป็นการปะทะกันผ่านการนำเสนอข่าวจากสำนักสื่อข่าวภายในประเทศ และดินแดนอาณานิคมของตน จึงอาจกล่าวได้ว่าเป็นสงครามจิตวิทยาในลักษณะของสงครามข่าวสารที่เกิดขึ้นระหว่างญี่ปุ่นกับชาติสัมพันธมิตรอันมีสหรัฐอเมริกา อังกฤษ และรวมไปถึงจีน โดยต่างฝ่ายต่างนำเสนอข่าวที่เป็นการให้ร้ายแก่อีกฝ่าย อีกทั้งมีการเสนอข่าวเพื่อชี้แจงว่าการนำเสนอข่าวของอีกฝ่ายนั้นไม่เป็นความจริง ซึ่งไทยก็ตกเป็นเป้าหมายหนึ่งของสงครามข่าวสารดังกล่าว ในเอกสารประมวลข่าวสงครามของไทยได้ปรากฏการนำเสนอข่าวจากสำนักข่าวของญี่ปุ่นและชาติสัมพันธมิตรเพื่อพยายามโน้มน้าวให้ไทยเปลี่ยนจากนโยบายเป็นกลางอย่างเคร่งครัดมาสนับสนุนฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

บรรดาสักขารของญี่ปุ่นได้มีการนำเสนอข่าวในเชิงให้ร้ายต่อท่าทีของฝ่ายสัมพันธมิตรที่มีต่อไทย เช่นกรณีนำเสนอข่าวเกี่ยวกับการที่อังกฤษสั่งให้คนของตนอพยพจากภาคใต้ของไทยซึ่งปรากฏในข่าววิทยุโทรเลขเร่งใจของญี่ปุ่นเมื่อวันที่ 14 พฤษภาคม พ.ศ. 2484 แต่ข่าวดังกล่าวได้รับการปฏิเสธจากเจ้าหน้าที่ของสถานทูตอังกฤษในกรุงเทพฯ¹ ข่าวดังกล่าวเกิดขึ้นในขณะที่รัฐบาลไทยมองว่าไทยอาจถูกชาติสัมพันธมิตรเข้าแทรกแซงทางเศรษฐกิจ โดยพยายามกดดันไม่ให้ไทยขายสินค้าสำคัญให้แก่ญี่ปุ่นเพื่อใช้ในการสกัดกั้นทางเศรษฐกิจต่อญี่ปุ่น ส่งผลต่อการที่รัฐบาลไทยพยายามที่จะรักษาความเป็นกลางเอาไว้ แต่อย่างไรก็ตาม ในขณะนั้นไทยก็ยังไม่สามารถที่จะเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้ เนื่องจากยังไม่มีความพร้อมที่จะเผชิญหน้าหากเกิดการสู้รบขึ้น รวมทั้งต้องจับตามองก่อนว่าชาติมหาอำนาจใดจะเป็นฝ่ายได้เปรียบการรบในภูมิภาคตะวันออกไกล²

¹ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, สร. 0201.33.1/10 ประมวลข่าวเหตุการณ์ทางด้านตะวันออกไกล วันที่ 4 มีนาคม 2484 - วันที่ 27 มิถุนายน 2484 (พ.ศ. 2484), แผ่น 243.

² จากรายงานการประชุมคณะรัฐมนตรีในวันดังกล่าวผู้ที่ถามอย่างชัดเจนว่าควรที่จะเลือกข้างหรือไม่ ได้แก่ นายตัว ลพานุกรม รัฐมนตรีและอีกบุคคลหนึ่งที่ตั้งแม้ว่าจะไม่ชัดเจนเท่ากับนายตัวอย่าง หลวงสฤษดิ์ยุทธศิลป์ รัฐมนตรี แต่เขาได้กล่าวว่า "...ถ้าเรา (ไทย) จะมัวเหยียบเรือสองแคม เราก็คงไปไม่รอด..." แสดงให้เห็นว่ามีรัฐมนตรีบางคนก็แสดงความเห็นเพื่อต้องการความชัดเจนว่าไทยจะอยู่ฝ่ายใดในสงครามที่อาจเกิดขึ้นในตะวันออกไกล ดูเพิ่มเติมใน สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 26/2484 เรื่อง การรักษาความเป็นกลาง วันที่ 14 พฤษภาคม พ.ศ. 2484, แผ่น 15-21.

การนำเสนอข่าวของญี่ปุ่นทำให้สำนักข่าวของชาติสัมพันธมิตรต่างวิจารณ์การนำเสนอข่าวของญี่ปุ่นที่เกี่ยวกับไทย จากข่าววิทยุโทรเลขรอยเตอร์เมื่อวันที่ 9 กรกฎาคม พ.ศ. 2484 เสนอข่าวโดยอ้างจากหนังสือพิมพ์ในสิงคโปร์ซึ่งลงบทบรรณาธิกว่า เห็นได้อย่างชัดเจนว่าจุดมุ่งหมายหนึ่งของผู้ญี่ปุ่นก็คือการกีดกันไม่ให้ไทยกับอังกฤษสามารถเข้ากัน¹ ทั้งสำนักข่าวญี่ปุ่นและของชาติสัมพันธมิตรต่างได้นำเสนอข่าวว่าชาติฝ่ายตรงข้ามได้วางแผนที่จะรุกรานไทย² โดยต่างฝ่ายต่างอ้างว่าอีกฝ่ายต้องการดึงไทยให้เข้าร่วมกับแผนการหลักของตนคือ เข้าร่วมระเบียบโลกใหม่ของญี่ปุ่นหรือเข้าร่วมกลุ่มประเทศ เอ.บี.ซี.ดี.³ แสดงให้เห็นว่า ภายใต้สถานการณ์ความตึงเครียดที่เกิดขึ้นในภูมิภาคตะวันออกไกลทำให้ไทยเข้าไปส่วนหนึ่งจากความพยายามของทั้งสองฝ่ายที่จะดึงให้ไทยเข้าร่วมหรือดำเนินนโยบายที่เป็นประโยชน์กับฝ่ายตน รัฐบาลไทยที่ยังต้องรักษาความเป็นกลางต่างวิตกกังวลและเริ่มมีความไม่มั่นใจว่าจะสามารถรักษาสถานะความเป็นกลางของตนได้นานเพียงใด เห็นได้จากการที่รัฐมนตรีบางส่วนเริ่มแสดงความเห็นในที่ประชุมคณะรัฐมนตรีว่า ถึงเวลาที่จะเลือกข้างแล้วหรือไม่⁴

รัฐบาลไทยยังคงสงวนท่าทีที่จะรักษาความสัมพันธ์กับทุกประเทศและรักษาความเป็นกลางของตนเอาไว้ ส่วนหนึ่งเนื่องจากท่าทีของสหรัฐอเมริกา เพราะเห็นว่าอำนาจของอเมริกายังคงมีมากในภูมิภาคตะวันออกไกล⁵ รัฐบาลไทยจึงพยายามจับตามองความสัมพันธ์และการเจรจากันระหว่างญี่ปุ่นกับสหรัฐอเมริกาอย่างใกล้ชิด ภายหลังกรณีพิพาทอินโดจีน รัฐบาลไทยต้องแสดงท่าทีต่อสงครามด้วยความระมัดระวังอย่างมากเพื่อรักษาความเป็นกลางเอาไว้ แม้ว่าฝ่ายอังกฤษ สหรัฐอเมริกา และรวมไปถึงญี่ปุ่นต่างมีท่าทีไม่พอใจและมองการดำเนินนโยบายของไทยที่ไม่มีความชัดเจนก็ตาม จนกระทั่งในวันที่ 7 ธันวาคม พ.ศ. 2484 ญี่ปุ่นได้ส่งเครื่องบินโจมตีอ่าวเพิร์ลและทำการประกาศสงครามต่อสหรัฐอเมริกาและอังกฤษ พร้อมกับส่งกองทัพเข้ารุกรานและยกพลขึ้นบกในไทยพร้อมกันในวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2484⁶ โดยญี่ปุ่นได้ยื่นคำขาดให้ไทยยอมให้กองทัพญี่ปุ่นเดินทัพผ่าน ในที่สุดรัฐบาลไทยก็ต้องยอมให้กองทัพญี่ปุ่นเดินทัพผ่านและตั้งมั่นอยู่ในประเทศไทย นับเป็นการเริ่มต้นของสงครามมหาเอเชียบูรพาหรือสงครามโลกครั้งที่ 2 ทางด้านตะวันออกไกล

บทสรุป

กรมการพิจารณาประมวลข่าวสงครามของไทยจัดตั้งขึ้นเพื่อรวบรวมข้อมูลข่าวสารแล้วนำเสนอต่อคณะรัฐมนตรีต่อไป การประมวลข่าวสงครามเกิดขึ้นและดำเนินการในช่วงที่ไทยดำเนินนโยบายเป็นกลางในสงครามโลกครั้งที่ 2 ตั้งแต่ต้นเดือนกันยายน พ.ศ. 2482 จนถึงต้นเดือนธันวาคม พ.ศ. 2484 โดยแต่งตั้งผู้แทนจากกระทรวง กรม และหน่วยงานสำคัญของรัฐบาลไทย โดยต่างมีหน้าที่ในการรวบรวมประเภทของข่าวตามบทบาทและหน้าที่ที่หน่วยงานของตนได้รับ แสดงให้เห็นถึงการรับรู้ของรัฐบาลไทยที่มีต่อสถานการณ์สงครามที่เกิดขึ้นในช่วง พ.ศ. 2482-2484 การดำเนินงานของกรมการพิจารณาประมวลข่าวสงคราม

¹ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, สร. 0201.33.1/11 ประมวลข่าวเหตุการณ์ทางด้านตะวันออกไกล 1 กรกฎาคม 2484 - 5 ธันวาคม 2484 (พ.ศ. 2484). แผ่น 20-21.

² แหล่งเดิม. แผ่น 65.

³ แหล่งเดิม. แผ่น 81-82 และ 204-205.

⁴ ดูเพิ่มเติมใน สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี. ครั้งที่ 26/2484 เรื่อง การรักษาความเป็นกลาง วันที่ 14 พฤษภาคม พ.ศ. 2484, แผ่น 15-21.

⁵ ดิเรก ชัยนาม. (2560). *ไทยกับสงครามโลกครั้งที่ 2*. หน้า 140-141.

⁶ กล่าวถึงเหตุการณ์ตามช่วงเวลาท้องถิ่นในแต่ละพื้นที่

ของไทยมีขึ้นอย่างจริงจังระหว่างเดือนกันยายนถึงกลางเดือนมกราคม พ.ศ. 2482 และตั้งแต่ปลายเดือนตุลาคม พ.ศ. 2483 ถึงกลางเดือนธันวาคม พ.ศ. 2484 การประมวลข่าวสงครามซึ่งดำเนินการเพื่อสอดคล้องกับนโยบายเป็นกลางของไทย และเมื่อไม่สามารถดำเนินต่อไปได้ เนื่องจากรัฐบาลจอมพล ป. ที่มีท่าทีสนับสนุนให้เข้าร่วมกับฝ่ายญี่ปุ่นภายหลังเกิดสงครามมหาเอเชียบูรพา จึงอาจกล่าวได้ว่า ไทยไม่ได้เป็นประเทศเป็นกลางอีกต่อไป การประมวลข่าวสงครามของรัฐบาลไทยในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 จึงสิ้นสุดลงพร้อมกับสถานะความเป็นกลางของไทย

บรรณานุกรม

เอกสารชั้นต้น

- สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. *กต 2.1.7/2* รายงานการเมืองในประเทศฝรั่งเศส (27 พ.ย. 2476 - 26 ก.ค. 2483).
- _____ *กต 2.1.7/19* รายงานเหตุการณ์ทางการเมืองในประเทศอังกฤษ (2 ส.ค. 2482 - 18 ก.ค. 2484).
- _____ *กต 2.1.8/8* รายงานจากสถานกงสุล ณ เมืองปีนัง (30 ส.ค. 2482 - 28 ม.ค. 2484).
- _____ *กต 2.1.8/9* รายงานเหตุการณ์ทางอินโดจีนจากสถานกงสุลใหญ่ ณ ไซ่ง่อน (12 ก.ย. - 15 ก.พ. 2482).
- _____ *กต 2.1.8/12* รายงานการเมืองจากอัครราชทูต ณ กรุงโตเกียว (25 มิ.ย. 2483 - 7 ก.พ. 2484).
- _____ *กต 2.1.8/18* โทรเลขรายงานความเคลื่อนไหวของญี่ปุ่นจากสถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงโตเกียว ประเทศญี่ปุ่น (23 ก.ค. 2484 - 23 ม.ค. 2485).
- _____ *สร. 0201.33/11* เอกสารประกอบหนังสือที่ปรึกษาสำนักนายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 9 กันยายน 2482 เกี่ยวกับ เรื่องสิทธิและหน้าที่ประเทศไทยในความเป็นกลาง (พ.ศ. 2482).
- _____ *สร. 0201.33/12* การรักษาความเป็นกลาง (พ.ศ. 2482).
- _____ *สร. 0201.33/49* กรรมการพิจารณาประมวลข่าวในพฤติการณ์ด้านตะวันออกไกล (พ.ศ. 2483-2484).
- _____ *สร. 0201.33.1/2* กรรมการพิจารณาข่าวในยามฉุกเฉิน หรือให้ส่งเอกสารเกี่ยวกับการสงคราม ให้กรมโฆษณาการ จัดการรวบรวม (พ.ศ. 2482).
- _____ *สร.0201.33.1/3* ประมวลข่าวสงคราม วันที่ 4 กันยายน 2482 - 2 ตุลาคม 2482 (พ.ศ. 2482).
- _____ *สร.0201.33.1/5* ประมวลข่าวสงคราม วันที่ 2 พฤศจิกายน 2482 - วันที่ 1 ธันวาคม 2482 (พ.ศ. 2482).
- _____ *สร.0201.33.1/6* ประมวลข่าวสงคราม วันที่ 30 พฤศจิกายน 2482 - วันที่ 30 ธันวาคม 2482 (พ.ศ. 2482).
- _____ *สร.0201.33.1/7* ประมวลข่าวพฤติการณ์ทางด้านตะวันออกไกล วันที่ 8 พฤศจิกายน 2483 - 13 ธันวาคม 2483 (พ.ศ. 2483).
- _____ *สร. 0201.33.1/8* ประมวลข่าวพฤติการณ์ทางด้านตะวันออกไกล วันที่ 17 ธันวาคม 2483 - วันที่ 21 มกราคม 2484 (พ.ศ. 2483-2484)

- สร.0201.33.1/9 ประมวลข่าวเหตุการณ์ด้านตะวันออกไกล 24 มกราคม 2484 - 28 กุมภาพันธ์ 2484 (พ.ศ. 2484).
- สร. 0201.33.1/10 ประมวลข่าวเหตุการณ์ทางด้านตะวันออกไกล วันที่ 4 มีนาคม 2484 - วันที่ 27 มิถุนายน 2484 (พ.ศ. 2484).
- สร. 0201.33.1/11 ประมวลข่าวเหตุการณ์ทางด้านตะวันออกไกล 1 กรกฎาคม 2484 - 5 ธันวาคม 2484 (พ.ศ. 2484).
- สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี. ครั้งที่ 47/2482 เรื่อง สงคราม วันที่ 2 กันยายน พ.ศ. 2482.
- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี. ครั้งที่ 48/2482 เรื่อง สงคราม วันที่ 4 กันยายน พ.ศ. 2482.
- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี. ครั้งที่ 48/2482 เรื่อง เตรียมงานเกี่ยวกับแร่และยาง เนื่องจากสงคราม วันที่ 4 กันยายน พ.ศ. 2482.
- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี. ครั้งที่ 49/2482 เรื่อง ตั้งผู้แทนกองทัพอากาศ และผู้แทนกรมพาณิชย์เป็นกรรมการพิจารณาข่าวในยามฉุกเฉิน วันที่ 8 กันยายน พ.ศ. 2482.
- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี. ครั้งที่ 50/2482 เรื่อง หาทางป้องกันพ่อค้าขึ้นราคาเครื่องอุปโภคและบริโภคในโอกาสที่เกิดสงครามในยุโรป วันที่ 13 กันยายน พ.ศ. 2482.
- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี. ครั้งที่ 75/2482 เรื่อง กรรมการพิจารณาข่าวในยามฉุกเฉิน วันที่ 17 มกราคม พ.ศ. 2482.
- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี. ครั้งที่ 24/2483 เรื่อง เหตุการณ์ในอินโดจีน วันที่ 4 กันยายน พ.ศ. 2483.
- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี. ครั้งที่ 27/2483 เรื่อง กติกาสัญญาไม่รุกรานกันกับฝรั่งเศส วันที่ 25 กันยายน พ.ศ. 2483.
- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี. ครั้งที่ 33/2483 เรื่อง ขอให้ร่วมกับรัฐบาลปฏิบัติงานในส่วนราชการของตนเกี่ยวกับนโยบายเรียกร้องดินแดนคืน วันที่ 30 ตุลาคม พ.ศ. 2483.
- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี. ครั้งที่ 34/2483 เรื่อง ชักชวนให้สละเงินช่วยเหลือผู้ที่อพยพมาจากอินโดจีน วันที่ 31 ตุลาคม พ.ศ. 2483.
- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี. ครั้งที่ 35/2483 เรื่อง การเรียกซื้อคนไทยในแคว้นเขมรแคว้นลาว วันที่ 6 พฤศจิกายน พ.ศ. 2483.
- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี. ครั้งที่ 26/2484 เรื่อง การรักษาความเป็นกลาง วันที่ 14 พฤษภาคม พ.ศ. 2484.

หนังสือ

- กอบแก้ว สุวรรณทัต-เพ็ชร. (2532). *นโยบายต่างประเทศของรัฐบาลพิบูลสงคราม พ.ศ. 2481-2487*. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- จเลิศ เจษฎาวัลย์. (2545). *60 ปีของบทบาทวิทยุบีบีซีภาคภาษาไทยในบริบทของสังคมไทย*. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาการสื่อสารมวลชน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (2560). *ประวัติการเมืองไทยสยาม พ.ศ. 2475-2500*. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- ดิเรก ชัยนาม. (2560). *ไทยกับสงครามโลกครั้งที่ 2*. พิมพ์ครั้งที่ 5. นนทบุรี: ศรีปัญญา.
- ปิยนารถ บุนนาค. (2553). *ประวัติศาสตร์ไทยสมัยใหม่ ตั้งแต่การทำสนธิสัญญาเบาว์ริงถึงเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- รสลิน เรื่องวิวัฒนโรจน์. (2541). *บทบาทการกระจายเสียงภาคภาษาไทยของสถานีวิทยุกระจายเสียง ต่างประเทศ*. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาการสื่อสารมวลชน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สเตฟาน เฮลล์. (2560). *สยามกับมหาสงครามโลกครั้งที่ 1*. แปลโดย จุฑามาส อรุณวรกุล. กรุงเทพฯ: ริเวอร์ บุ๊คส์.
- สุรพงษ์ โสธนะเสถียร. (2541). *การสื่อสารกับการเมือง*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: ประสิทธิ์ภัณฑ์ แอนด์ พริ้นติ้ง.